

การประยุกต์ใช้หลักกรรมในมหากัมมวิงคสูตรเพื่อการดำเนินชีวิตของชาวพุทธ ในสังคมไทย

APPLICATION OF THE PRINCIPLES OF KARMA IN THE MAHAKAMMA VIBHAGGA SUTTA FOR THE LIFE OF BUDDHISTS IN THAI SOCIETY

พระไชยเชษฐา อธิปญโญ (ปิดโพธิ์)* และ พระมหาสุพร รกขิตธมโม (ปวงกลาง)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

PhraChaiyanat Athipanyo (PidPho)* and PhramahaSuporn Rakkhitadhammo (Pungklang)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University and Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*Corresponding Author E-mail : ya999699155@gmail.com

(วันที่รับบทความ : เมษายน 15, 2568 ; วันที่แก้ไขบทความ : พฤษภาคม 7, 2568 ; วันที่ตอบรับบทความ : พฤษภาคม 9, 2568)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักกรรมในมหากัมมวิงคสูตรเพื่อการดำเนินชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า มหากัมมวิงคสูตรเป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงเรื่องกรรมของบุคคล 4 จำพวก ใช้ตอบคำถามที่มีความลึกลับละเอียดซับซ้อนต้องอาศัยปัญญาพิจารณาปัจจัยองค์ประกอบ ทั้งที่เป็นเหตุไกล และเหตุใกล้ อันเป็นผลทั้งในปัจจุบันและอนาคต กฎแห่งกรรมในพุทธศาสนาสามารถแยกพิจารณาได้ 2 ประเด็น คือ 1) กฎแห่งกรรมในฐานะกฎธรรมชาติ เป็นกฎแห่งเหตุและผล มีความแน่นอนในการให้ผลของกรรม โดยทั้งหมดดำเนินไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา และ 2) กฎแห่งกรรมในฐานะเป็นกฎทางศีลธรรม กฎแห่งศีลธรรมนั้นครอบคลุมเฉพาะสิ่งมีชีวิตที่สามารถมีเจตจำนงเสรีได้เท่านั้น เพราะสามารถกำหนดพฤติกรรมเป็นดีหรือชั่วตามมาตรฐานศีลธรรมที่ใช้ในสังคมมนุษย์ วิธีที่จะทำให้ถึงความดับกรรมคือการปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นทางสายกลาง อันเป็นทางปฏิบัติอันนำไปสู่การบรรลุมรรค และการดับทุกข์ การประยุกต์ใช้หลักกรรมในมหากัมมวิงคสูตรเพื่อการดำเนินชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย ทำให้มองเห็นคุณค่าของการรับผิดชอบต่อการกระทำ และความสามารถในการเปลี่ยนแปลงความคิดพฤติกรรมของตนเอง 3 ด้าน คือ 1) ด้านการมีศรัทธาและเชื่อมั่นในเรื่องกรรม 2) ด้านการมีความกระตือรือร้นในการทำกรรมดี และ 3) ด้านการไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต

คำสำคัญ : การประยุกต์, มหากัมมวิงคสูตร, กรรม, ผลของกรรม, กฎแห่งกรรม

Abstract

This academic article aims to study the application of the principles of karma in the Mahakammavibhanga Sutta for the life of Buddhists in Thai society. The results of the study found that: The Mahakammavibhanga Sutta is a Sutta that the Buddha spoke about the karma of 4 types of people. It is used to answer questions that are profound and complicated. It requires wisdom to consider both distant and immediate factors, which are the results in the present and the future. The law of karma in Buddhism can be considered as 2 issues: 1) The law of karma as a natural law. The law of karma is a law of cause and effect. There is certainty in the results of karma. All of them follow the law of Dependent Origination. And 2) The law of karma as a moral law. The law of morality only covers living beings who have free will. Because they can determine their behavior as good or bad according to the moral standards used in human society. The way to reach the end of karma is to practice the Noble Eightfold Path, which is the middle way, which is the practice that leads to the attainment of Dhamma and the end of suffering. The application of the principles of karma in the Mahakammavibhanga Sutta to the lives of Buddhists in Thai society makes us see the value of taking responsibility for our actions and the ability to change one's own thoughts and behaviors in 3 areas: 1) having faith and belief in karma, 2) being enthusiastic about doing good deeds, and 3) not being careless in life.

Keywords : Application, Mahākammapavibhaṅga-Sutta, Karma, The Result of Kamma, The Law of Karma

บทนำ

“กรรม” เกิดจากเจตนาเป็นพื้นฐาน พฤติกรรมที่แสดงออกมาจึงนำไปสู่การกำหนดค่านิยมและวิถีชีวิตของคนในสังคม ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ซึ่งมีหลักความเชื่อที่ว่า บุคคลทำกรรมดีย่อมได้รับผลที่ดี หรือทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลที่ชั่วตอบแทนเช่นเดียวกัน ดังเช่นพระพุทธพจน์ที่ “บุคคลหว่านพืชเช่นใดย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว” (อง.ติก. (ไทย) 27/144/103) พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงกรรมของชาวพุทธ โดยชาวพุทธตั้งอยู่ในหลักที่ถูกต้องแล้ว ก็จะเชื่อในเรื่องกรรมหวังผลจากกรรม คือหวังผลจากการกระทำด้วยความเพียรพยายามของตน โดยใช้สติปัญญาพิจารณาตามเหตุตามผล ซึ่งจะทำให้เราสามารถพัฒนาตนเองได้ไม่มัวเมาตื่นขำวามงคล ทำให้ต้องเสียเวลาซึ่งหาประโยชน์อันใดมิได้ เสียเวลาพัฒนาตนเองไปกับการหวังพึ่งปัจจัยจากภายนอก ความเชื่อเรื่องกรรมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมากสำหรับชาวพุทธ หากเราจะเชื่ออะไร ควรเชื่อตามหลักเหตุผล โดยไม่นั่งคอย นอนคอยโชคชะตา หวังผลจากการดลบันดาลเท่านั้น แบบนี้เป็นอันว่าขัดต่อความเชื่อในเรื่องกรรม ซึ่งหมายถึงการกระทำเมื่อไม่ได้ผลดังที่การรอคอยก็คือการสูญเปล่า (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2544 : 7)

เนื้อหาในมหากัมมวิภังคสูตร ได้กล่าวถึง ภพภูมิที่บุคคลต้องไปรับผลของกรรมที่ได้ทำไว้ คืออาจจะไปเกิดในทุคติอบายภูมิหรือไปเกิดในที่สุดคติโลกสวรรค์ ซึ่งผลของกรรมมีอำนาจพาสาสัตว์ทั้งหลายให้มีชีวิตความเป็นไปที่แตกต่างกัน ทั้งสุขและทุกข์ตามภพภูมิ โดยจำแนกตามการรับผลของกรรมทั้งฝ่ายอกุศลกรรมและกุศลกรรม ซึ่งในมหากัมมวิภังคสูตรแสดงให้เห็นเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมที่มีความสลับซับซ้อนและละเอียดลึกซึ้ง คนที่มองเรื่องกรรมและผลของกรรมในสายสั้นจึงไม่อาจเข้าใจเรื่องกรรมอย่างแจ่มแจ้งโดยตลอดได้ มีเพียงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้นที่ทรงรู้กรรมได้ถูกต้องตลอดสาย สามารถชี้ได้ว่าผลอย่างนี้ๆ มาจากกรรมอย่างใดได้อย่างแท้จริง

ในการศึกษาค้นคว้า ผู้ศึกษาได้นำมหากัมมวิภังคสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงเรื่องกรรมของบุคคล 4 จำพวก เพื่อตอบคำถามเรื่องกรรมที่มีความลึกลับ โดยได้ทรงตรัสว่า คนบางคนทำความชั่ว คือ ทำอกุศลแล้วไปอบายภูมิ ไปสวรรค์ก็มี และคนบางคนทำความดี คือ ทำกุศลแล้วไปสวรรค์ก็มี ไปอบายภูมิ ที่เป็นดังนี้เพราะกรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดซับซ้อนต้องอาศัยปัญญาพิจารณาปัจจัยองค์ประกอบทั้งที่เป็นเหตุไกลและเหตุใกล้ อันเป็นผลทั้งในปัจจุบันและอนาคต เมื่อตายแล้วไปดีบ้าง ไปชั่วบ้างนั้นด้วยอาศัยเหตุใกล้ คือ มรณสันนกรรม ซึ่งมีบทบาทสำคัญก่อนตาย จุดมุ่งหมายที่ตรัสสอนก็เพื่อไขข้อข้องใจเกี่ยวกับปัญหาเกี่ยวกับเรื่องกรรมดังกล่าว เพื่อการปฏิบัติที่ถูกต้อง และนำมาเพื่อการประยุกต์ใช้ตามหลักกรรมในมหากัมมวิภังคสูตร จะส่งผลถึงผู้ปฏิบัติเข้าใจได้อย่างรอบคอบ มีสติสัมปชัญญะในการดำเนินชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย สืบต่อไป

กรรมในพระพุทธศาสนา

คำว่า “กรรม” แปลว่า การกระทำมีความหมายกลาง ๆ ใช้ได้ทั้งในทางดีและทางไม่ดี ถ้าเป็นกรรมดีเรียกว่า กุศลกรรม กรรมไม่ดีเรียกว่า อกุศลกรรม แต่ในความรู้ลึกซึ้งของคนไทยทั่วไปแล้ว คำว่า กรรม มักจะหมายถึง การกระทำไม่ดีและผลของการกระทำไม่ดี พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสความหมายของกรรมไว้ในนิพเพธิกสูตร ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวว่าเจตนาเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำด้วยกาย วาจา และใจ” (อง.ฉก. (ไทย) 22/63/577) จากพุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นว่า การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความตั้งใจจริง เจตนาจึงจัดว่าเป็นกรรมในพระพุทธศาสนาซึ่งมีจุดเน้นอยู่ที่เจตนาเป็นสำคัญ และโดยนัยนี้จะเห็นอีกว่าคำว่า เจตนา คำนี้หมายถึงความคิดของจิตจึงเรียกว่ามโนกรรม ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ใจหรือ ความคิดความรู้ลึกซึ้งของจิตเป็นเรื่องสำคัญที่ก่อให้เกิดกรรม

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงอธิบายคำว่า “กรรม” โดยทรงให้ความหมายตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “เจตนาหิ ภิกขเว กมมํ วทามิ” ซึ่งแปลว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม เจตนา (ความตั้งใจ) เป็นกรรม เพราะคนตั้งใจ คือ มีใจมุ่งแล้วจึงทำทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง ทางใจบ้าง ฉะนั้นกรรม คือกิจที่บุคคลลงใจทำหรือทำด้วยเจตนา ถ้าทำด้วยไม่มีเจตนาเรียกว่า ไม่เป็นกรรม (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน), 2551 : 3) และพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) อธิบายว่า คำว่า “กรรม” แปลว่า การกระทำ หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความตั้งใจหรือจง

ใจทำ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม ตัวอย่างเช่น ขุดหลุมพรางดักคนหรือสัตว์ให้ตกลงไปตาย เป็นกรรม แต่ขุดบ่อน้ำไว้กิน ไว้ใช้ แล้วสัตว์ตกลงไปตายเอง ไม่เป็นกรรม ว่าโดยสาระ กรรมก็คือเจตนา หรือเจตนาอันเป็นกรรม การกระทำที่ดี เรียกว่า กรรมดี การกระทำชั่ว เรียกว่า กรรมชั่ว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551 : 4) และวัชรerie งามจิตรเจริญ อธิบายว่า คำว่า “กรรม” มาจากคำว่า “กรฺม” ในภาษาสันสกฤต ซึ่งตรงกับคำว่า “กมฺม” ในภาษาบาลี ตามรูปศัพท์ แปลว่า “การกระทำ” ซึ่งเหมือนกับคำว่า “กริยา” แต่ความหมายที่แท้จริงของคำว่า “กรรม” ในทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาทนั้นหมายถึง เจตนา ดังนั้น การกระทำที่จัดว่าเป็นกรรมหมายเอาเฉพาะการกระทำที่มีเจตนา การกระทำที่มีเจตนาคือการกระทำ ด้วยความจงใจหรือตั้งใจ มิได้หมายถึงการกระทำที่ทำโดยไม่มีเจตนา (วัชรerie งามจิตรเจริญ, 2556 : 268)

สรุปได้ว่า กรรมที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเองจากความโลภ ความโกรธและความหลง โดยตัวเจตนาเป็นตัวหลักในการกระทำ การกระทำมีทั้งการกระทำที่ดี และการกระทำชั่ว ถ้าการกระทำนั้นเกิดจากความโลภะ โทสะ และโมหะ ถือว่าเป็นกรรมไม่ดี เรียกว่า อกุศลกรรม ส่วนการกระทำที่เกิดโดยปราศจากความโลภะ โทสะ และโมหะ ถือว่าเป็นกรรมดี เรียกว่า กุศลกรรม

ประเภทของกรรม

ในคัมภีร์อรรถกถา อังคัตตรนิกาย ติกนิบาต แบ่งประเภทของกรรมออกเป็น 3 หมวดใหญ่ รวม 12 ประเภท ตามลักษณะการให้ผลกรรมที่แตกต่างกัน (อง.ต.ก.อ. (ไทย) 34/473/121) ดังนี้

กรรมหมวดที่ 1 กิจจะจตุกกะ คือ กรรมที่ให้ผลตามหน้าที่ มีอยู่ด้วยกัน 4 ประเภท คือ

1. **ชนกรรม (กรรมนำเกิด)** คือ กรรมที่ทำหน้าที่นำพาให้เกิดในภพภูมิต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ เทวดา หรืออื่นๆ การเกิดของสรรพสัตว์ล้วนเป็นไปตามอำนาจของชนกรรม ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นเองโดยปราศจากเหตุปัจจัย ชนกรรม จึงเปรียบเสมือนผู้ตกแต่งให้เกิด หากปราศจากชนกรรม สัตว์ทั้งหลายย่อมไม่อาจเกิดได้

2. **อุปัตถัมภกรรม (กรรมสนับสนุน)** คือ กรรมที่ทำหน้าที่สนับสนุนหรือค้ำจุนกรรมอื่น เมื่อสัตว์เกิดมาด้วยอำนาจของชนกรรมแล้ว อุปัตถัมภกรรมจะเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมให้ได้รับสุขหรือทุกข์ตามสมควรแก่กรรม หากชนกรรมนำมาสู่ภพภูมิที่ดี อุปัตถัมภกรรมก็จะสนับสนุนให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ในทางตรงกันข้าม หากชนกรรมนำมาสู่ภพภูมิที่ไม่ดี อุปัตถัมภกรรม ก็อาจซ้ำเติมให้ทุกข์ยากยิ่งขึ้น

3. **อุปปีฬกรรม (กรรมเบียดเบียน)** คือ กรรมที่ทำหน้าที่เบียดเบียนหรือบีบคั้นผลของกรรมอื่น ทำให้สุขหรือทุกข์ที่เกิดขึ้นไม่ยั่งยืน อุปปีฬกรรมฝ่ายอกุศลจะเบียดเบียนกุศลกรรมที่ให้ผลเป็นสุข ทำให้เจ้าของกรรมได้รับความสุขน้อยลง ส่วนอุปปีฬกรรมฝ่ายกุศลก็จะเบียดเบียนอกุศลกรรมที่ให้ผลเป็นทุกข์ ทำให้เจ้าของกรรมได้รับความทุกข์น้อยลง

4. **อุปฆาตกรรม (กรรมตัดรอน)** คือ กรรมที่ทำหน้าที่ตัดรอนกรรมอื่นอย่างเด็ดขาด อุปฆาตกรรมจะเข้าแทรกแซงและหยุดผลของกรรมอื่นอย่างรวดเร็วและฉับพลัน อุปฆาตกรรมฝ่ายอกุศลจะตัดรอนกุศลกรรมที่กำลังให้ผลเป็นสุข ทำให้เจ้าของกรรมได้รับความทุกข์ในทันที ส่วนอุปฆาตกรรมฝ่ายกุศลก็จะตัดรอนอกุศลกรรมที่กำลังให้ผลเป็นทุกข์ ทำให้เจ้าของกรรมได้รับความสุขในทันทีเช่นกัน

กรรมหมวดที่ 2 ปากะทานปริยาจะจตุกกะ คือ กรรมให้ผลตามลำดับกำลัง แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. **ครุกรรม (กรรมหนัก)** คือ กรรมที่มีกำลังมากที่สุดและให้ผลก่อนกรรมอื่น หากเป็นอกุศลครุกรรมจะนำไปสู่อบายภูมิทันทีหลังความตาย หากเป็นกุศลครุกรรม จะนำไปสู่สุคติภูมิทันที โดยไม่มีกรรมอื่นมาขัดขวางได้

2. **อาสันนกรรม (กรรมใกล้ตาย)** คือ กรรมที่ทำหรือระลึกถึงในขณะที่ใกล้ตาย หากไม่ได้ทำครุกรรม อาสันนกรรมจะเป็นกรรมที่ให้ผลต่อจากครุกรรม โดยอกุศลอาสันนกรรมจะนำไปสู่อบายภูมิ และกุศลอาสันนกรรมจะนำไปสู่สุคติภูมิ

3. **อาจิณณกรรม (กรรมทำประจำ)** คือ กรรมที่ทำเป็นประจำหรือทำบ่อยๆ อาจเรียกว่า “พหุลกรรม” หากไม่ได้ทำครุกรรมและอาสันนกรรมไม่ชัดเจน อาจิณณกรรมจะเป็นกรรมที่ให้ผล โดยอกุศลอาจิณณกรรมจะนำไปสู่อบายภูมิ และกุศลอาจิณณกรรมจะนำไปสู่สุคติภูมิ

4. **กัตตตการกรรม (กรรมสักแต่ทำ)** คือ กรรมที่ทำด้วยเจตนาอ่อนๆ หรือเจตนาเบาบาง หากไม่ได้ทำกรรมใน 3 ประเภทข้างต้น กัตตตการกรรมซึ่งเป็นกรรมที่มีกำลังน้อยที่สุดก็จะให้ผลโดยอกุศลกัตตตการกรรมจะนำไปสู่อบายภูมิ และกุศลกัตตตการกรรมจะนำไปสู่สุคติภูมิ

กรรมหมวดที่ 3 ปากะกาลจตุกกะ คือ กรรมที่ว่าโดยเวลาให้ผล แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ทัฏฐธรรมเวทนิยกรรม (กรรมให้ผลในชาตินี้) คือ กรรมที่ให้ผลทันตาเห็นในปัจจุบันชาติ หากไม่ให้ผลในชาตินี้ก็จะกลายเป็นอโหสิกรรม อกุศลทัฏฐธรรมเวทนิยกรรมจะให้ผลเป็นทุกข์ และกุศลทัฏฐธรรมเวทนิยกรรมจะให้ผลเป็นสุขในปัจจุบันชาติ (ขุ.ป.อ. (ไทย) 69/524/420)

2. อุปปัชชเวทนิยกรรม (กรรมให้ผลในชาติหน้า) คือ กรรมที่ให้ผลในชาติถัดไป เป็นกรรมที่ให้ผลช้าเป็นที่สองรองจากทัฏฐธรรมเวทนิยกรรม เมื่อสัตว์กระทำแล้วย่อมได้รับผลใน ชาติที่ 2 คือ ในชาติหน้าซึ่งต่อจากชาตินี้ อย่างแน่นอนโดยมีการให้ผลตีผลชั่วตามฝักฝ่ายของตนที่ได้กระทำไว้

3. อปรายเวทนิยกรรม (กรรมให้ผลในชาติที่ 3 เป็นต้นไป) คือกรรมที่ให้ผลตั้งแต่ชาติที่ 3 เป็นต้นไป อกุศลอปรายเวทนิยกรรมจะให้ผลเป็นทุกข์ และกุศลอปรายเวทนิยกรรมจะให้ผลเป็นสุขตั้งแต่ชาติที่ 3 เป็นต้นไป

4. อโหสิกรรม (กรรมที่เลิกให้ผล) คือ กรรมที่หมดโอกาสให้ผลแล้ว อาจเป็นเพราะกรรมนั้นให้ผลเสร็จสิ้นแล้ว หรืออโหสิกรรม

สรุปได้ว่า คัมภีร์อรรถกถา อังคัตตรนิกาย ติกนิบาต แบ่งประเภทของกรรมออกเป็น 3 หมวดใหญ่ รวม 12 ประเภท ตามลักษณะการให้ผลกรรมที่แตกต่างกัน ประกอบด้วย กรรมหมวดที่ 1 กิจจะจตุกกะ คือ กรรมที่ให้ผลตามหน้าที่ มีอยู่ด้วยกัน 4 ประเภท คือ 1. ชนกกรรม (กรรมนำเกิด) 2. อุปัตถัมภกรรม (กรรมสนับสนุน) 3. อุปปีฬกรรม (กรรมเบียดเบียน) 4. อุปฆาตกรรม (กรรมตัดรอน) กรรมหมวดที่ 2 ปากะทานปริยายะจตุกกะ คือ กรรมให้ผลตามลำดับกำลัง แบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ 1. ครุกรรม (กรรมหนัก) 2. อาสันนกรรม (กรรมใกล้ตาย) 3. อาจิณณกรรม (กรรมทำประจํา) และ 4. กัตตตากรม (กรรมสักแต่ทำ) และกรรมหมวดที่ 3 ปากะกาลจตุกกะ คือ กรรมที่ว่าโดยเวลาให้ผล แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ 1. ทัฏฐธรรมเวทนิยกรรม (กรรมให้ผลในชาตินี้) 2. อุปปัชชเวทนิยกรรม (กรรมให้ผลในชาติหน้า) 3. อปรายเวทนิยกรรม (กรรมให้ผลในชาติที่ 3 เป็นต้นไป) และ 4. อโหสิกรรม (กรรมที่เลิกให้ผล)

กฎแห่งกรรม

กฎแห่งกรรมในทางพระพุทธศาสนา มีศัพท์ทางวิชาการที่เรียกว่า "กรรมนิยาม" ซึ่งแปลว่า "กฎแห่งกรรม" โดยตรง กรรมนิยามเป็นเพียงหนึ่งในกฎเกณฑ์แห่งเหตุและผล 5 ประการ หรือที่เรียกว่า "นิยาม 5" ได้แก่

1) กรรมนิยาม กฎแห่งกรรม ได้แก่กฎเกณฑ์แห่งเหตุและผลเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ เช่นที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

2) จิตตนิยาม กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการทำงานของจิต เช่น เมื่อจิตอย่างนี้เกิดขึ้นจะมีเจตสิกอะไรประกอบได้บ้าง ถ้าเจตสิกอันนี้เกิดขึ้น จะมีเจตสิกไหนเกิดร่วมได้ อันไหนร่วมไม่ได้ เมื่อจิตจะขึ้นสู่วิถียอมรับอารมณ์ มันจะดำเนินไปอย่างไร ก่อนออกจากภวังค์ก็มีภวังคจลนะ (ภวังค์ไหว) แล้วจึงภวังคุปัจเฉท (ตัดภวังค์) จากนั้นมีอะไรต่อไปอีกจนถึงชวนจิต แล้วกลับตกภวังค์อย่างเดิมอีก อย่างนี้เรียกว่า กฎแห่งการทำงานของจิต คือจิตตนิยาม

3) พืชนิยาม กฎเกี่ยวกับพืชพันธุ์ เช่น ปลูกมะม่วงก็เกิดเป็นมะม่วง ปลูกมะนาวก็เกิดเป็นต้นมะนาว ปลูกเมล็ดพืชอะไรก็ออกผล ออกต้นเป็นพืชชนิดนั้น อย่างนี้เรียกว่าพืชนิยาม

4) อุตุนิยาม กฎเกณฑ์เกี่ยวกับอุตุน คือเรื่องอุณหภูมิ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับดินฟ้าอากาศ ธรรมชาติที่เกี่ยวกับอุณหภูมิและฤดูกาล เป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับ ดิน น้ำ ลม ไฟอากาศ อันเป็นสิ่งแวดล้อมสำหรับมนุษย์ นี้เรียกว่า อุตุนิยาม

5) ธรรมนิยาม กฎแห่งธรรม คือ ความเป็นเหตุเป็นผลกันของสิ่งทั้งหลาย หรือความเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย เช่น คนเกิดมาแล้วก็ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่แล้วก็ดับไป เป็นต้น (วัดญาณเวศกวัน, 2568)

ในคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นได้มุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนศึกษา และเชื่อในกฎแห่งกรรม โดยปฏิเสธในเรื่องของปาฏิหาริย์ หรือฤทธิ์ของเทวดา หรือพรหมเทพ โดยกฎแห่งกรรม ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาแยกพิจารณาได้ 2 ประเด็น คือ

1) กฎแห่งกรรมในฐานะกฎธรรมชาติ พระพุทธศาสนาสอนว่าสรรพสิ่งทั้งปวง ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ล้วนเป็นไปตามธรรมชาติแห่งเหตุปัจจัย หรือ "กฎแห่งธรรมชาติ" (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559 : 223) ซึ่งหมายถึงความเป็นระเบียบและกฎเกณฑ์ที่แน่นอนในธรรมชาติ ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นโดยปราศจากที่มาและผลกระทบ

ทุกอย่างเป็นเหตุเป็นผลกัน ตามหลักอิทัปปิจจยตาที่ว่า "สรรพสิ่งล้วนอิงอาศัยกันและกัน ในฐานะสิ่งหนึ่งเป็นสาเหตุ และสิ่งหนึ่งเป็นผล" (สมภาร พรหมทา, 2540 : 75) ดังนั้น สรรพสิ่งจึงมีปัจจัยมาจากกฎธรรมชาติมิใช่พระผู้เป็นเจ้า หรือผู้ใดกำหนดไว้ พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาอเทวนิยมหรือศาสนาที่ไม่เชื่อเรื่องพระเจ้า กฎแห่งกรรมในฐานะกฎธรรมชาติ คือกฎแห่งเหตุผลระหว่างกรรมและผลกรรม ซึ่งเป็นกฎที่แน่นอนตายตัว กรรมแต่ละประเภทถูกกำหนดโดยธรรมชาติแล้วว่ากรรมใดให้ผลเช่นไร เช่นเดียวกับการปลูกมะม่วงที่ย่อมได้ผลมะม่วง กฎแห่งกรรมจึงเป็นหนึ่งในนิยาม 5 ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของมนุษย์ และเป็นไปตามกฎอิทัปปิจจยตา

2) กฎแห่งกรรมในฐานะกฎทางศีลธรรม มีความหมายเช่นเดียวกับกฎธรรมชาติ คือเป็นกฎแห่งเหตุและผล แต่ครอบคลุมเฉพาะสิ่งมีชีวิตที่มีเจตจำนงเสรี สามารถกำหนดพฤติกรรมเป็นดีหรือชั่วตามมาตรฐานศีลธรรม กรรมนิยามคือกฎธรรมชาติที่ดูแลการกระทำที่มีคุณค่าทางศีลธรรมของมนุษย์ กฎแห่งกรรมจะบันทึกการกระทำและรอโอกาสให้ผลตอบแทน ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “คนทำกรรมใดไว้ ย่อมเห็นกรรมนั้นในตน คนทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี คนทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว คนหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น” (ขุ.ชา.ปยจก. (ไทย) 27/353/201) มนุษย์ทุกคนอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมที่กำกับดูแลพฤติกรรมทางศีลธรรม และให้ผลตอบแทนตามคุณภาพของกรรม กรรมดีย่อมให้ผลดี (สุข) กรรมชั่วย่อมให้ผลชั่ว (ทุกข์) เช่นเดียวกับการปลูกพืช กฎแห่งกรรมในฐานะกฎศีลธรรมมีกฎเกณฑ์ตายตัวเช่นเดียวกับกฎธรรมชาติอื่นๆ แต่เป็นการให้ผลทางด้านจิตใจเป็นหลัก การให้ผลภายนอกต้องอาศัยองค์ประกอบอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความสัมพันธ์กับกฎแห่งเหตุและผล หรือความเป็นไปตามเหตุปัจจัย ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่ครอบคลุมทุกสิ่งในพระพุทธศาสนา การศึกษากรรมจึงต้องพิจารณาในบริบทของกฎเกณฑ์แห่งเหตุและผลนี้ กรรมกับกฎแห่งเหตุปัจจัย (อิทัปปิจจยตา) พระพุทธศาสนายึดถือหลักการใหญ่คือ ความเป็นไปตามเหตุปัจจัย ซึ่งอธิบายว่าทุกสิ่งล้วนเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป โดยอาศัยเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง กรรมก็อยู่ภายใต้กฎนี้เช่นกัน หลักเหตุปัจจัยนี้ในพระพุทธศาสนาเรียกว่า "ปฏิจจสมุปบาท" และกรรมก็เป็นส่วนหนึ่งของปฏิจจสมุปบาท ปฏิจจสมุปบาทจำแนกเป็นองค์ 12 ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 3 ส่วน หรือ "ไตรวัฏฏ์" ได้แก่

1. กิเลส ต้นเหตุของการกระทำ ได้แก่ อวิชชา (ความไม่รู้), ตัณหา (ความอยาก), และอุปาทาน (ความยึดมั่นถือมั่น)

2. กรรม การกระทำที่เกิดจากกิเลส ได้แก่ สังขาร (การปรุงแต่ง) และภพ (ภาวะของชีวิต)

3. วิบาก ผลที่เกิดจากกรรม ได้แก่ วิญญาน (ความรู้แจ้ง), นามรูป (ร่างกายและจิตใจ), สฬายตนะ (อายตนะ 6) เป็นต้น ส่วนหนึ่งของวงจรปฏิจจสมุปบาท หรือไตรวัฏฏ์ ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกันระหว่างกิเลส กรรม และวิบาก ความสัมพันธ์นี้อธิบายได้ดังนี้ กิเลสเป็นเหตุให้เกิดกรรม กรรมเป็นเหตุให้เกิดวิบาก วิบากเป็นปัจจัยให้เกิดกิเลสต่อไป วนเวียนเป็นวงจร ตัวอย่างเช่น กิเลส (โลภะ) เมื่อเกิดความโลภขึ้นในใจ กรรม (ลักทรัพย์) นำไปสู่การกระทำ เช่น การลักทรัพย์ ย่อมเกิดวิบาก หากได้ทรัพย์มาก็เกิดความสุข หากถูกจับได้ก็เกิดความทุกข์ วงจรต่อเนื่องวิบากที่ได้รับนั่นเองอาจเป็นเหตุให้กิเลสเพิ่มพูนขึ้น เช่น ได้ทรัพย์มาก็ยิ่งโลภมากขึ้น หรือถูกจับได้ก็เกิดโทสะมากขึ้น นำไปสู่การทำความผิด และรับวิบากต่อไป อีกตัวอย่างหนึ่งคือ เมื่อมีความโลภแล้วไปลักทรัพย์ แต่ถูกขัดขวาง ก็จะเกิดโทสะ (กิเลส) นำไปสู่การทะเลาะวิวาท ทำร้ายกัน (กรรม) และได้รับผลคือความเจ็บปวด ความเดือดร้อน หรือการถูกลงโทษ (วิบาก) (วัดญาณเวศกวัน, 2568)

สรุปได้ว่า กฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนาสามารถพิจารณาได้ 2 ประเด็น คือ กฎแห่งกรรมในฐานะกฎธรรมชาติ ซึ่งเป็นไปตามกฎแห่งเหตุและผลที่แน่นอน และกฎแห่งกรรมในฐานะกฎทางศีลธรรม ที่กำกับดูแลพฤติกรรมที่มีคุณค่าทางศีลธรรมของมนุษย์ ทั้งสองประเด็นดำเนินไปวงจรตามหลักอิทัปปิจจยตา หรือไตรวัฏฏ์ ซึ่งประกอบด้วย กิเลส กรรม และวิบาก การศึกษาเรื่องกรรมอย่างละเอียดจึงต้องพิจารณาความสัมพันธ์นี้ เพื่อให้เข้าใจถึงที่มาและผลของกรรมอย่างถ่องแท้ การมองกรรมตามแนวของกฎเกณฑ์แห่งเหตุและผล หรือความเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย (อิทัปปิจจยตา) ทำให้เข้าใจความเป็นไปของชีวิตและโลกตามความเป็นจริง

การให้ผลของกรรมในมหากัมมวิภังคสูตร

เกี่ยวกับการให้ผลของกรรม พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระอานนท์ ถึงการแบ่งบุคคลไว้ 4 ประเภท ตามกรรม และผลของกรรมที่ส่งไปเกิดในภพภูมิต่างๆ ไว้ในมหากัมมวิภังคสูตร (ม.อ. (ไทย) 14/289-303/351-367) สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

บุคคลประเภทที่ 1 บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพ้อเจ้อ เป็นผู้เพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของเขา เป็นผู้มิจฉาทิพยาบาท เป็นมิจฉาทิพปฏิญาณในโลกนี้ หลังจากตายแล้วเขาจึงไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

บุคคลประเภทที่ 2 บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ พุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพ้อเจ้อ เป็นผู้เพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของเขา เป็นผู้มิจฉาทิพยาบาท เป็นมิจฉาทิพปฏิญาณในโลกนี้ หลังจากตายแล้วเขาจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

บุคคลประเภทที่ 3 บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการพุดเท็จ เว้นขาดจากการพุดส่อเสียด เว้นขาดจากการพุดคำหยาบ เว้นขาดจากการพุดเพ้อเจ้อ เป็นผู้ไม่เพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของเขา เป็นผู้มิจิตไม่พยาบาท เป็นสัมมาทิพปฏิญาณในโลกนี้ หลังจากตายแล้วเขาจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

บุคคลประเภทที่ 4 บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการพุดเท็จ เว้นขาดจากการพุดส่อเสียด เว้นขาดจากการพุดคำหยาบ เว้นขาดจากการพุดเพ้อเจ้อ เป็นผู้ไม่เพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของเขา เป็นผู้มิจิตไม่พยาบาท เป็นสัมมาทิพปฏิญาณในโลกนี้ หลังจากตายแล้วเขาจึงไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

การให้ผลของกรรมในมหากัมมวิภังคสูตร จำแนกบุคคลออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

บุคคลประเภทที่ 1. ทำชั่ว ได้ชั่ว หมายถึง บุคคลที่กระทำอกุศลกรรมและมีมิจฉาทิพปฏิญาณ ย่อมได้รับผลแห่งกรรมชั่วในอบายภูมิ บุคคลเหล่านี้ย่อมได้รับผลกรรมทั้งในชาตินี้ ชาติหน้า หรือชาติต่อไป

บุคคลประเภทที่ 2. ทำชั่ว ได้รับผลดี (ในปัจจุบัน/อนาคต) หมายถึง บุคคลที่เคยกระทำอกุศลกรรม แต่ด้วยกุศลกรรมในอดีตหรือสัมมาทิพปฏิญาณในขณะใกล้ตาย อาจส่งผลให้ไปเกิดในสุคติ

บุคคลประเภทที่ 3. ทำดี ได้ดี หมายถึง บุคคลที่กระทำกุศลกรรมและมีสัมมาทิพปฏิญาณ ย่อมได้รับผลแห่งกรรมดีในสุคติ ในชาตินี้ ชาติหน้า หรือชาติต่อไป

บุคคลประเภทที่ 4. ทำดี (ในอดีต) ได้รับผลชั่ว (ในปัจจุบัน/อนาคต) หมายถึง บุคคลที่เคยกระทำกุศลกรรม แต่ด้วยอกุศลกรรมในอดีตหรือมิจฉาทิพปฏิญาณในขณะใกล้ตาย อาจส่งผลให้ไปเกิดในอบายภูมิ

เมื่อศึกษาการให้ผลของกรรมในมหากัมมวิภังคสูตรพบว่า การให้ผลของกรรม ในประเภทที่ 1 และ 3 เป็นไปตามเหตุผลโดยตรง คือ ทำชั่วได้รับผลชั่ว ทำดีได้รับผลดี แต่การให้ผลของกรรมในประเภทที่ 2 และ 4 มีความซับซ้อนมาก ซึ่งเกินกว่าที่คนทั่วไปจะเข้าใจได้ง่าย เนื่องจากมีปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ 1) ผลของกรรมในอดีตชาติ กรรมที่กระทำไว้ในอดีตชาติมีผลต่อปัจจุบันและอนาคต กรรมในอดีตอาจส่งผลให้วิบากในปัจจุบันแตกต่างไป เช่น ผู้ที่ทำดีในชาตินี้ แต่อาจได้รับผลร้ายเนื่องจากวิบากกรรมในอดีตที่ยังไม่หมด 2) มโนกรรมในขณะใกล้ตาย พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับมโนกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะใกล้ตาย จิตใจที่ผ่องใสหรือเศร้าหมองในขณะนั้นมีอิทธิพลต่อภพภูมิที่จะไปเกิด ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในวัฏฏปมสูตรว่า “เมื่อจิตเศร้าหมอง ทุกคติก็เป็นอันหวังได้ เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง สุกคติก็เป็นอันหวังได้ ฉะนั้นเหมือนกัน” (ม.ม. (ไทย) 12/70/62-63) การให้ผลของกรรมในมหากัมมวิภังคสูตรเป็นการพิจารณาผลกรรมในระดับภายนอกที่เกี่ยวข้องกับภพภูมิที่จะไปเกิด ซึ่งอาจดูเหมือนขัดแย้งกับความเข้าใจทั่วไปที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” แต่แท้จริงแล้ว กรรมที่กระทำไว้ทั้งดีและชั่วจะไม่สูญหายไปไหน แต่จะรอเวลาและโอกาสที่จะส่งผล การไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ จึงขึ้นอยู่กับกรรมในอดีต กรรมในปัจจุบัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง มโนกรรมในขณะใกล้ตาย

สรุปว่า การให้ผลของกรรมในมหากัมมวิภังคสูตร แบ่งบุคคลไว้ 4 ประเภทตามกรรมที่ทำได้ การให้ผลของกรรมของบุคคลประเภทที่ 1 เรียกว่า ทำชั่วได้ชั่ว บุคคลประเภทที่ 2 เรียกว่า ทำชั่วได้ดี บุคคลประเภทที่ 3 เรียกว่า ทำดีได้ดี บุคคลประเภทที่ 4 เรียกว่า ทำดีได้ชั่ว การให้ผลของกรรม เป็นการให้ผลของกรรมซึ่งสัมพันธ์กับการไปเกิดใหม่ในภพภูมิต่อไป

การประยุกต์ใช้หลักกรรมในมหากัมมวิภังคสูตรเพื่อการดำเนินชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย

หลักกรรมในมหากัมมวิภังคสูตรแสดงให้เห็นถึงความสลับซับซ้อนของกรรมและวิบาก (ผลของกรรม) แสดงให้เห็นถึงผลการที่ทำการต่าง ๆ ส่งผลในภพชาติถัดไป โดยพิจารณาจากการกระทำในอดีต ความคิดในปัจจุบัน และสภาวะจิตในช่วงใกล้ตาย การให้ผลของกรรมจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ และที่สำคัญคือ มโนกรรม (ความคิด)

ในขณะที่กลัตตาย ซึ่งเป็นตัวกำหนดภพภูมิในอนาคต และมีความสัมพันธ์กับกฎแห่งกรรม หรือกรรมนิยาม เป็นกฎข้อหนึ่งของธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ กล่าวคือ กระบวนการก่อกรรม และการให้ผลของกรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งกระบวนการก่อกรรมนั้นต้องประกอบด้วยเจตนา กฎแห่งกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่สุดเพราะเป็นเรื่องของมนุษย์ โดยมนุษย์เป็นผู้เสกสรรปรุงแต่งกรรม และกรรมก็เป็นเครื่องปรุงแต่งวิถีชีวิต โชคชะตาของมนุษย์ เรื่องนรกและสวรรค์ และภพภูมิต่างๆ จะเห็นได้ว่า เมื่อได้ทำกรรมใดไว้ในชาตินี้หรือปัจจุบันนี้ กรรมนั้นต้องมีผลทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว และส่งผลไปในชาติหน้า ซึ่งถ้าหากกรรมนั้นเป็นอกุศลกรรมก็จะไปเกิดในอบายภูมิ หรือทุคติภูมิ

ดังนั้น หลักกรรมจึงเป็นพื้นฐานของศีลธรรม และจริยธรรม กรรมทำให้บุคคลต้องมีความตระหนักรู้ถึงผลของการกระทำในทุกมิติของชีวิต เพื่อส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรม การตระหนักรู้ว่าการกระทำกรรมดีจะนำไปสู่ผลดี และการกระทำกรรมชั่วจะนำไปสู่ผลชั่ว เป็นแรงผลักดันให้บุคคลหลีกเลี่ยงการกระทำชั่ว และเลือกกระทำกรรมที่ดีงาม ซึ่งส่งผลให้การดำเนินชีวิตและสังคมโดยรวมมีความสงบสุขเจริญรุ่งเรือง และส่งผลต่อการเกิดใหม่ในชาติถัดไป กรรมไม่เพียงแต่ส่งผลในปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังส่งผลไปยังชาติถัดไปด้วย ความเชื่อนี้ทำให้ชาวพุทธที่มีความศรัทธายั่งยืนต่อการกระทำของตนเอง โดยไม่มองแค่ผลของกรรมในระยะสั้น แต่ยังคำนึงถึงผลของกรรมในระยะยาวด้วย การสร้างกรรมดีจะนำไปสู่การเกิดในภูมิที่ดี มีสุขภาพแข็งแรง มีความสำเร็จในชีวิต พบกับสภาวะที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรมที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจ และช่วยขจัดกิเลสสร้างบารมีที่เป็นปัจจัยนำไปสู่การบรรลุนิพพาน การตระหนักในผลของกรรมทำให้บุคคลมีแรงจูงใจในการปฏิบัติธรรม รักษาศีล ทำสมาธิ และเจริญปัญญา เพื่อให้เกิดการหลุดพ้นจากความทุกข์ และเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสุข และความสงบสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต

เมื่อศึกษาและเข้าใจหลักการให้ผลของกรรมอย่างถูกต้องแล้ว วิธีที่จะทำให้ถึงความดับกรรมได้นั้นก็คือ มรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) คือ ทางปฏิบัติอันนำไปสู่การบรรลุนิพพาน และการดับทุกข์ หรือข้อปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตของบุคคลให้หลุดพ้นจากกิเลส ได้ดังนี้

1. **สัมมาทิฐิ** คือ ความเข้าใจความทุกข์ สาเหตุของความทุกข์ ความดับทุกข์ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์
2. **สัมมาสังกัปปะ** คือ ความคิดในการละเว้นในกาม ความคิดในการไม่พยาบาทและ ความคิดในการไม่เบียดเบียน
3. **สัมมาวาจา** คือ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการพูดเลียดสี เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ
4. **สัมมากัมมันตะ** คือ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการผิดศีล 5 ข้อที่ 1) เว้นจากการฆ่าสัตว์ 2) เว้นจากการลักทรัพย์ 3) เว้นจากการประพฤติดีกในกาม
5. **สัมมาอาชีวะ** คือ เลี้ยงชีพด้วยอาชีพที่สุจริต
6. **สัมมาวายามะ** คือ เพียรพยายามในการทำกรรมดี ละเว้นจากการทำความชั่ว
7. **สัมมาสติ** คือ มีสติ สัมปชัญญะ พิจารณาเห็นกายในกาย พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา พิจารณาเห็นจิตในจิต และพิจารณาเห็นธรรมในธรรม เพื่อกำจัดอภิชฌาและโมหันธ์
8. **สัมมาสมาธิ** คือ ตั้งจิตมั่นชอบ สมาธิที่เจริญตามแนวของฌาน 4

จากผลการศึกษา การประยุกต์ใช้หลักกรรมในมหากัมมวิภังคสูตรเพื่อการดำเนินชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย สามารถนำองค์ความรู้และหลักกรรมที่สำคัญ มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ คือ

1) **มีศรัทธาและเชื่อมั่นในเรื่องกรรม** ธรรมชาติของคนเราในการกระทำ มีทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาเรื่องกฎแห่งกรรม หากได้ศึกษาเรื่องกฎแห่งกรรมได้อย่างถ่องแท้แล้ว จะเห็นได้ว่ากฎแห่งกรรมนั้นจะสอนให้รู้ในทุกๆ เรื่องที่เกิดขึ้น ไม่ใช่เกิดมาโดยบังเอิญ แต่เกิดขึ้นมาด้วยเหตุ และปัจจัยที่เกื้อกูลกัน ทำกรรมดี ผลที่ได้ก็เป็นสิ่งที่ดี ทำให้มีความสุข ทำกรรมชั่ว ผลที่ได้ก็เป็นสิ่งที่ไม่ดี ทำให้เกิดความทุกข์เดือดร้อน คนทุกคนจึงจำเป็นที่จะต้องมีความเชื่อ ความเชื่อในเรื่องกรรมไม่ใช่เพียงแค่ความเชื่ออย่างงมงาย แต่เป็นการยอมรับความจริงที่ว่าทุกการกระทำของเรามีผลตามมา การเข้าใจเช่นนี้จะช่วยให้เรามีความระมัดระวังในการกระทำ และมุ่งมั่นที่จะทำความดีเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป

2) **มีความกระตือรือร้นในการทำกรรมดี** การที่เราได้เกิดมาในชาตินี้ถือว่าเป็นลาภอันประเสริฐแล้ว ยังได้พบพระพุทธศาสนาด้วยถือว่าเป็นสิ่งที่ประเสริฐยิ่ง เนื่องจากกรรมดีในอดีตที่เคยกระทำไว้ส่งผลในปัจจุบัน แต่การให้ผลของกรรมดีนั้นมีวันหมดสิ้นไป จึงต้องสร้างกรรมดีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพื่อไม่ให้กรรมดี หรือบุญที่สะสมอยู่ในใจ มาตั้งแต่

ยังเป็นการกระตุ้นให้พัฒนาตนเองโดยเข้าใจหลักเหตุผลความเชื่อกรรมและการให้ผลของกรรม เพื่อเป็นแรงผลักดันในการเปลี่ยนแปลงพัฒนาชีวิตในทางที่ดีขึ้น โดยสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง หากมีความตั้งใจจริงและมีวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมในการพัฒนาตนเอง ดังนั้น การปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 จะช่วยให้เกิดปัญญา ช่วยทำให้จิตใจเราสงบเพื่อสร้างชีวิตที่ดีทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างความสุข ความสงบ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2544). **ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง**. พิมพ์ครั้งที่ 60. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- _____. (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพฯ : มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัชร งามจิตรเจริญ. (2556). **พุทธศาสนาเถรวาท**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.
- วัดญาณเวศกวัน. (2568). **หลักธรรมสำหรับคนสมัยใหม่**. [Online]. Available : <https://www.watnyanaves.net/en/book-reading/466/4>. [2568, มกราคม 15].
- สมภาร พรหมทา. (2540). **พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2551). **หลักกรรมในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.